
Javne zelene površine: Predstavitev raziskovalne naloge in delovnih tez (2. del) Ljubljana
2000

Author(s): Maja SIMONETI

Source: *Urbani Izziv*, No. 23/25, MESTO - BIVANJE IN STANOVANJE (november 1993), pp.
83-89

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

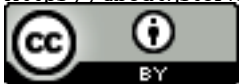
Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44164421>

Accessed: 21-02-2025 19:04 UTC

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at

<https://about.jstor.org/terms>

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

JSTOR

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

programi selektivno podpirajo farmerski tip, deloma družinsko kmetijo in "koridorski tip" obnavljanja življenja v odprtem prostoru. Drugače na to gledajo gozdarji, ki vidijo racionalizacijo gospodarjenja s prostorom v razmeroma ozki poselitvi dolinskega prostora in razmeroma majhnem oživljanju opuščenih vasi. Zanimiva je vsem sprejemljiva teza o nadpovprečnem razvoju turizma na Kočevskem. Tudi pri teh razmišljanjih zadevamo na vprašanje neizdelanosti konkretnih programov, ki bi bili koordinirani med zainteresiranimi, pa tudi odgovornimi v občini in širše.

Strateški cilj, opredeljen za Slovenijo, je oblikovan tako, da zahteva "ohranjanje poseljenosti, kulturnega videza krajine in ohranitev proizvodnega potenciala kmetijske zemlje; predvidena je obdelanost vse zemlje, kar je predpogoj za realizacijo zastavljenih ciljev. Zato bo potrebno povečati intervencije v kmetijstvo v višini 20% do 30% vrednosti finalne pridelave. Pričakovati je, da bi na Kočevskem ta delež znašal še več.

Način razmišljanja in predvsem sektorsko opredeljeni predlogi o "selekcijiranem" razvoju samo tistega dela kočevskega prostora (vasi), za katerega je mogoče najti programe, ki bodo omogočali gospodarski razvoj in obstoj, pa odpirajo vprašanje, kako uresničiti v strategiji razvoja kmetijstva na ravni republike zapisane cilje. Na to sama Kočevska ne bo mogla odgovoriti. Ta odgovor se povezuje tudi z na Kočevskem še ne izpostavljen koncepto celostnega razvoja podeželja. Tak razvoj naj bi omogočal uskladitev proizvodnih, gospodarskih, družbenih in kulturnih prvin razvoja obsežnega kočevskega podeželja.

Ti cilji in naloge terjajo ustrezno strokovno nadgradnjo, ki bo sposobna in hotela uresničevati naloge kmetijskih politik na vseh ravneh neodvisno od parcialnih interesov.

Iskanje odgovora na vprašanje, kaj naj ta prostor povezuje, kaj naj Kočevska hitreje in skupaj s svojimi sosedi in Slovenijo rešuje, zagotovo posega v koncept še ne dovolj pogumno začrtane vizije širše načrto-

vanega razvoja Kočevske, kot npr. turistične, gospodarske in drugače oblikovane regije. Razvoj pa je odvisen od načrtno usklajenega izkoriščanja naravnih dobrin, ki psegajo samo bogastvo gozdov.

Z gozdom povezane dejavnosti, obmejna in geografska lega prostora nasploh, demografski in gospodarski potenciali, ki po teoretskih predpostavkah "dovoljujejo" vznik močnejšega regionalnega centra kot je današnje Kočevje, obseg gravitacijskega zaledja, ki upravičuje več urbane regionalne infrastrukture, šolske, upravne, obstoj strokovnih ustanov npr. za gospodarno ravnanje z okoljem in prostorom, kulturne, zdravstvene, razvojne, obrambne, tehnološke, finančne, informacijske dejavnosti in druge so še nerazvite danosti, katerih razvoj lahko pričakujemo še posebno ob umiritvi življenja na drugi strani Kolpe.

Nujnost gospodarnega organiziranja življenja na Kočevskem in sorodnost razvojnih potencialov na širšem območju vpliva na tesnejše povezovanje vseh dejavnikov, ki bodo s temi danostmi v prihodnje gospodarili.

Vendar naj pri tem ne gre samo za v regionalne okvire postavljeno parkovno varovanje, ampak in ne nazadnje za vzpostavljanje regionalnih povezav tudi v gospodarskem, kulturnem, poselitvenem in celovitem razvojnem smislu. Potrebna so dogovorjena regionalna (skupna) izhodišča prostorskega razvoja. Ob pametni delitvi funkcij s sosednjo Ribnico bo v Kočevju potrebno razmišljati tudi o razvoju in obstoju opremljenega regionalnega središča.

Odrpta razvojna vprašanja, ki presegajo meje in pravice ter dolžnosti samo kočevske občine, pri tem pa razreševanje teh vprašanj živo zadeva Kočevsko, njeno smotno rabo prostora in drugo, nas navaja k misli o potrebni pripravi "regionalnega prostorskega plana", ki bo odgovoril tudi na vprašanja, o pogojih dela in življenja ljudi, ki bodo živeli v tako ali drugače izbrani kočevski prostorski stvarnosti.

Temeljni problem (ne)dorečenosti planskih opredelitev na Kočevskem

zadeva novejša predvidevanja ključnih nosilcev gospodarskega razvoja. Zato je potrebno vztrajati na zahtevi po pomoči Republike Slovenije in pcevzemanju njene odgovornosti za nedorečenost določenih planskih opredelitev.

Pisati, do parcelnih mej natančen plan, pri tem pa vedno znova spoznavati, da namembnost obsežnih območij ni jasna in da za njo ne stojijo argumentirani strokovni ali drugi predlogi, je odvečno delo. Morda je za tako trditev najbolj ilustrativna "zelena črta", ki predstavlja eno izmed strokovnih stališč do predlagane razmejnitve "parkovnega varovanja" od drugih rab. Teh dilem Kočevci sami ne morejo rešiti in tudi ne načrtovati razvoja v prostoru, za katerega ne vedo, kako bodo vanj mogli poseči in kaj v njem razviti.

Pavle Mihevc, prof. geogr.

Maja SIMONETI

Javne zelene površine Predstavitev raziskovalne naloge¹ in delovnih tez (2. del)

Ljubljana 2000

Kontinuiteto strokovnih prizadevanj, poleg obravnave zgodovinskega materiala s področja načrtovanja mestnega razvoja, vzpostavljam v nalogi predvsem z analizo Ljubljane 2000, kar pomeni razvoj zastavljenih idej in nadgradnjo z novimi ter odpravljanje napak, preživelih pristopov.

Kritika obravnave zelenih površin v Ljubljani 2000 je osnovana na primerjavi tekstualnega in grafičnega

dela, ki se ne dopolnjujeta najuspešneje. Delo je bilo oteženo, ker ni več dosegljivo strokovno gradivo, ki je bilo osnova za plan. So pa o zapostavljenosti zelenih površin govorili tudi avtorji plana in predvideli podrobno obravnavo v eni od obveznih, planu sledečih nalog.

Razprava o problematiki zelenih površin v trenutno veljavnem planu Ljubljane je strnjena v štiri sklope: o zelenem sistemu, načelnih ugotovitvah, območjih urejanja in mejah območij. Zbrane niso vse slabosti, vsi možni ugovori, pač pa razlage predstavljajo način razmišljanja o problematiki in prikazujejo dileme pred pripravo novega plana.

Zeleni sistem

Plan predstavi "zeleni sistem" tako, da našteje vse razmeroma naravne predele Ljubljane (2) in v preteklih obdobjih urejene zelene površine (3). Pojavi se nekaj novih ureditvenih območij, ki pa so z izjemo Poti spominov in tovarništva (v nadaljevanju PST) brez določene vsebine.

Nova območja so v plan uvedena na podlagi uskladitve normativno ugotovljenih potreb in prostorskih možnosti, čemur ne moremo ugovarjati. Očitamo pa lahko nejasno izraženo predstavo o sistemu. Sprašujemo se, kaj je bistvo tega: obstoječe zelene površine, povezave med zelenimi površinami, parki v vsakem mestnem kareju, drevoredi na vseh glavnih ulicah, park na kvadratni kilometer, sistem zelenih prstanov okoli mesta?

Načrtnega povezovanja zelenih območij ne moremo odčitati. Območja so nejasno, površno programsko in fizično opredeljena, kar prispeva k vtisu naključnosti. Najslabše pri tem je, da prihaja do enostranskih ureditev območij, do prevlade določenih rab in prepogosto tudi do odtegnitve zelenih površin za socialno-fizične potrebe meščanov.

PST ima kot pot v zelenju, ki obkroži mesto in ponekod teče tudi preko večjih, strnjenih zelenih površin, edina značaj planske in systemske kategorije. Uvedena je značilna nadgradnja naravnih danosti in zatečenih ureditev s programsko in oblikovalsko idejo.

Ljubljana 2000 vsebuje zasnovo (4) zelenih površin, ki ne odraža značilnosti "sistema", to je strukturne povezave zelenih površin. Pri obdelavi zelenih površin pogrešamo notranjo hierarhijo, vodilno idejo, ki bi jo zasledovali, z urejanjem novih površin in posegi v obstoječe.

Karikirano na iztrganem primeru povejmo, da lahko samo plan, kot je Ljubljana 2000, predvidi glavne drevoredne poteze v mestu (5). Način urejanja in postopnost izvajanja pa sta predmet sukcesivnih načrtov, ki so samo še deloma domena plana.

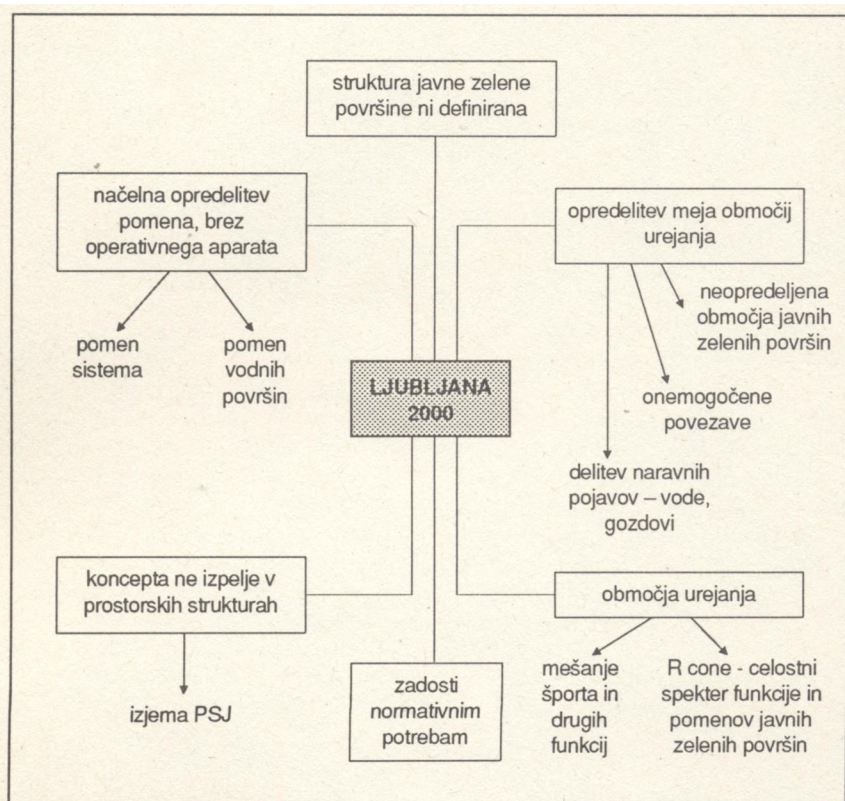
Ob izvajanju planskih določil upoštevamo dejstvo o razkoraku med planom in prakso, vendar je planu možno očitati dve bistveni pomanjkljivosti. Ne izkorišča niti možnosti uvedbe novih prostorskih kategorij, ki bi povezale obstoječe zelene površine v učinkovit sistem (6), niti svoje pravno-formalne moči, da bi udejanil v planu izražen javni interes.

Načelne opredelitve

V planu se splošno znana, recimo jim strokovno preverjena načela in ideje, prenesena v konkretni prostor, spremenijo v operativno strukturo. Zato se je smiselno zavzemati za tako razčlenitev načel v planska določila, da je možno slediti ideji od globalnega nivoja vse do posameznih ukrepov in ureditev, ki iz nje izhajajo.

Zgornje besede bi bilo nepotrebno zapisati, če ne bi Ljubljana 2000 vsebovala toliko golih načel, ki nikjer razvidno ne prispevajo k vsebini, kaj šele h kvaliteti plana.

Ugotovitev o pomenu vodnih površin, obrežnih območij, gozdnih površin in večjih naravnih predelov na robu mesta za kvaliteto bivanja je sama na sebi brezpredmetna. Potrebno jo je izpeljati tako, da zadevna območja obravnavamo na način, ki to kvaliteto zagotovi. Omenjene prvine so pomembne tudi v drugačnih zvezah. To potrjujejo resorski zakoni (zakon o urejanju voda, o gozdovih itd.), ki pa niso usmerjeni na obravnavo specifičnega mestnega okolja in ne uspejo dovolj dobro urejati potrebnega sozvočja koncentracije lju-

Slika 1: Problemi Ljubljane 2000

di in dejavnosti na podlagi spreminjajočih se izhodišč in ciljev družbe. To so naloge plana.

Poglejmo primer vodotokov. Sodeč po planu pomembno prispevajo h kvaliteti bivanja v mestu. Pri tem pa niso odrejena posebna ureditvena območja vodotokov in načini urejanja zanje. Celo več, meje urejanja posameznih drugih območij so zarisane po oseh vodotokov. Tako so vodotoki razkosani v pasove, kjer sta ločena tudi levi in desni breg. Postopek je neustrezen sami naravi pojava (longitudinalni naravni pojav) in je izničil velik del njegove potencialne vrednosti. Tudi zato so mnoga obrežja zazidana ali drugače odtegnjena javni rabi.

Zanimivo je, da je bil PST (7) razumljen kot element povezovanja programov, ki se jih dotika, in je hkrati obravnavan tudi kot samostojno longitudinalno telo. Podobna značilnost naravne strukture pa ni izkoriščena.

Tudi zgodovinski pregled planskih dokumentov odkriva, da se načelna določila kot po pravilu ne izvajajo, in govori v prid programsko-prostorskih shem, ki bi bile vsebinsko in ne nazadnje ekonomsko racionalne. Vsebina plána naj bo konkretna. Jasno definirana vsebina olajša delo in nadzor, omogoča argumentirano pridobivanje sredstev in angažiranje meščanov, sponzorjev in podobno.

Območja urejanja

Tako kot druge prvine plana, na primer stanovanja, centralne dejavnosti, proizvodnja, so tudi zelene površine razdeljene na posamezna ureditvena območja, znane R-cone. Pomankljivosti take obravnave sta dve. Prvič dejstvo, da R-cone ne pokrivajo vseh zelenih površin v mestu, in drugič pomislek, da je sporno združevanje zelenih površin s športnimi površinami v enotni pojem rekreacijskih površin.

Območja urejanja javnih zelenih površin (v planu proste in zelene površine ter rekreacijski centri) so obdelana v okviru 87 R- območij. Med predvidenimi ureditvenimi režimi (PUP 83, ZN 2 in UN 12) so v večini

PUP-i. Kaj pa se v prostoru na podlagi tega režima urejanja lahko zgodi? Marsikaj! Vsekakor zagotavljanje površin za javno zelenje ni neposredno, obvezujoče, povezano z zagotovitvijo programov in ureditev na njih.

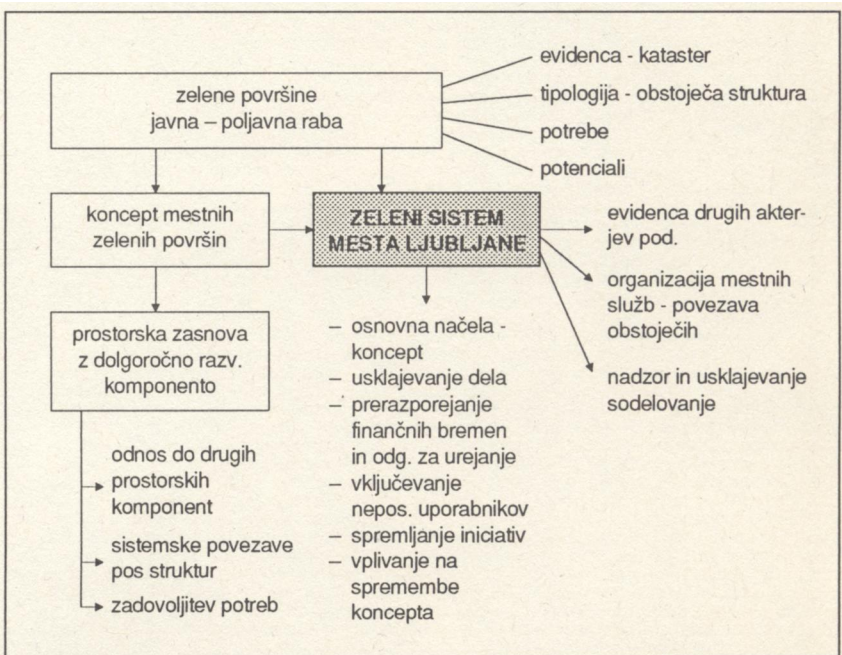
Plan zagotavlja 45 m² zelenih površin na prebivalca. Določen del v okviru R-con. Katere so preostale površine, kakšni so njihovi programi in kako jih izvajamo? Ali ima mesto sploh moč in možnost posegati vanje?

GUP (8) je obravnaval športno-rekreacijske površine ločeno od drugih parkovnih in zelenih površin, medtem ko je v Ljubljani 2000 področje poenoteno. Zakaj temu oporekamo? Športno-rekreacijske površine se pogosto pojavljajo v okviru zelenih površin mesta, vendar niso istovetne z njimi. Potrebno bi bilo vsaj izločiti objekte, tudi nepokrite, ki trajno zasedajo prostor in ga osmišljajo sami po sebi. Ker pa se nanje praviloma veže še precejšnja infrastruktura, je njihov položaj med zelenimi površinami še toliko bolj sporen.

Kaj pa zagotovitev notranje strukturiranosti javnih zelenih površin? Ugotovitev, da je ta pomembnejša od dejanske količine površin, je stara. Ne zagovarjam končnega planiranja (9), vendar menim, da je pomembna

funkcija plana zagotovitev določene strukture dejavnosti oziroma rabe. Glede na to bi morali v planskih načelih vendarle razviti vsebino in želeno razporeditev zelenih površin. Kako je drugače sicer možno vplivati na to, da se ne bodo po parkovnih površinah pojavljali vrtički ali teniška igrišča? Ne nazadnje, mesto kot je Ljubljana, potrebuje zelene površine z manj določenimi programi, kot je na primer mestni gozd, in take z intenzivnimi programskimi shemami, kot je športno-rekreacijski park, ter celotno paletto vmesnih oblik. Vrtički so potrebni in možni, lahko pa predstavljajo tudi eno od začasnih rab.

Zaključim naj z ugotovitvijo, da so večeren problem tiste R-cone, ki so parkovne in rekreacijske narave in služijo posameznim delom mesta, stanovanjskim območjem. Na njih se uveljavljajo interesi, ki spreminjajo njihovo naravo (na primer športna igrišča), istočasno pa ni sredstev za ureditev predvidenega javnega programa (na primer otroška igrišča, zasaditev gredic, programi za starejše). Argument boljše nekaj kot neurejena javna zelenica je vedno pri roki in pogosto se taka površina nameni vrtičkom. Tako pa je že omejeno uporabna oziroma, pošteno rečeno, dana v rabo zgolj posameznikom. Ne govorim o tem, kaj

Slika 2: Zeleni sistem

vse se ne sme dogajati v R-conah ampak kakšno zmedo povzročajo ohlapno, zgolj fizično-prostorsko določena območja javnih zelenih površin oziroma kako manjka ideja o vsebinski strukturi.

Meje območij

Določanje meja je zahtevno opravilo, ki ima na področju zelenih površin še svojstvene značilnosti.

Tako jasno začrtane meje, kot jih uveljavlja Ljubljana 2000, predstavljajo oviro načrtovanju in so konfliktne s samo naravo dejavnosti - zelenih površin. Vprašanje trdega roba, meje, je posebno sporno v območjih strnjene narave (vodotoki, gozdna območja). Pa tudi v območjih, ki so sicer omejena z drugimi mestnimi dejavnostmi, je obdelava tako zaključenega prostora težavna. Predvsem pa tak način onemogoča izpeljavo kakršnih koli povezav, na-

vezav in drugih ureditev, ki so osnova sistema.

Izjema je PST, ki bi lahko dokazoval, da se sistem uvaja s planom. Vendar to drži samo delno. Kajti tudi v primeru PST so urejanja stičnih območij premalo povezana s samo potjo (10).

V primeru mestnih zelenih površin težko pristanemo na sicer znane delitve in meje (na primer parcelna meja), ker si s tem zelo otežimo izvajanje načela o konceptu, ki bi povezoval javno zelenje v sistem.

O konceptu

Potrebo po sistemski, konceptualni zasnovi urejanja področja zelenih površin utemeljujejo zgodovinski pregled ljubljanskih in tujih razvojnih načrtov ter strokovna teorija. Mestne zelene površine in tiste, ki imajo naravni potencial, da bi to v prihodnje postale, so ogrožene z razvojem drugih rab in dejavnosti. Zato

je potreben mehanizem, ki omogoča, da postanejo enakovredna planska, načrtovalska kategorija drugim rabam v mestu.

Samo urejene in vsebinsko osmišljene, pa tudi primerno velike zelene površine dosegajo svoj osnovni namen. Raziskave potrjujejo, da ja zaznavana, zavedana količina zelenih površin, odvisna tudi in predvsem od ureditve.

Na kratko o izbiri izraza koncept za globalno prostorsko zasnovu in o tem kaj ta predstavlja. Izraz uvajam kot posledico razmišljanja o celostni zasnovi urejanja področja javnih zelenih površin v mestu in pod vplivom enako imenovanih primerov od drugod. Gre za fizično in vsebinsko opredeljeno ogrodje, temelj sicer obsežnega in dinamičnega načina rabe mestnega prostora, ki ga skuša obvladovati "sistem javnih zelenih površin". Koncept naj bi utemeljeval glavne, značilne prvine javnega zelenja v mestu, ne pa določil vsebino in podobo vsakemu koščku zelenja v mestu.

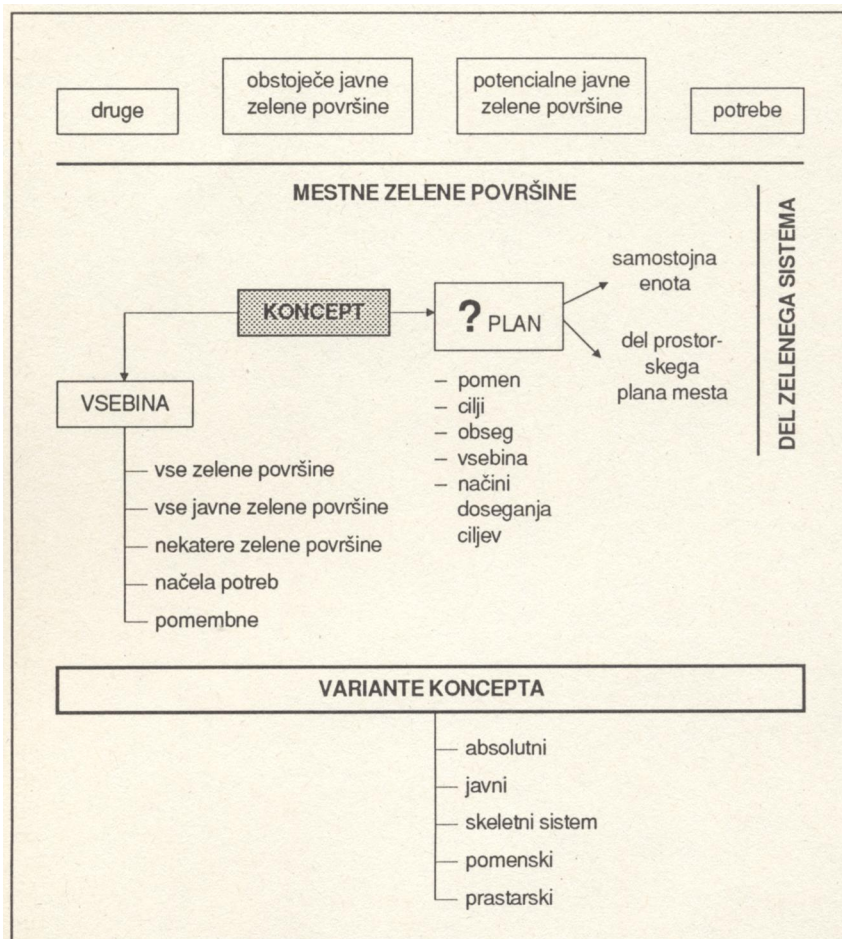
Priprava koncepta

Kako zasnovati koncept, dolgoročno prostorsko zasnovu javnih zelenih površin v nekem mestu? Osnova so obstoječe zelene površine, ki jih dopolnimo z novimi. Pri tem sta za vezujoča in omejujoča vidika potreb po novih površinah in količina razpoložljivih površin.

Opis je poenostavljen in ne odkriva zahtevnosti naloge. Potrebne so strateške odločitve, o modelu prostorske zasnove in določitvi meja območja obdelave.

Zato je nujna koordinacija vseh obdelovalcev plana. To najlaže dosežemo tako, da nalogo zaupamo skupini načrtovalcev. Z drobitvijo strokovnega dela postane najpomembnejša in najodgovornejša vloga koordinatorja, usmerjevalca del.

Problem območja obdelave načne vprašanje, kakšne načrte, programe in rabe lahko mesto prenaša na svoje zaledje oziroma opozarja na vplive programov izven formalno določenih meja območja. Sledi razprava o

Slika 3: Koncept zelenih površin

natančnosti programske in oblikovalske obdelave. To delo obsega tudi reševanje problema ugotavljanja potreb po določenih površinah. Izbrani model lahko pokriva praktično vse vidike rabe javnih zelenih površin ali pa izbira samo nekatere globalne poteze prostorskega dela sistema javnih zelenih površin.

Funkcije zelenih površin

Teoretični pregled funkcij zelenih površin v mestu in njihovih medsebojnih razmerij, odnosov do drugih mestnih dejavnosti omogoči optimalno obravnavo materije in predvsem osnovo za zgodnje predvidevanje (simuliranje) določenih dogodkov.

Funkcije zelenih površin se prekrivajo, sovpadajo in dopolnjujejo ali pa se pojavljajo izključno samostojno. Do drugih mestnih dejavnosti se obnašajo podobno kot same med sabo. Lahko jih dopolnjujejo, izključujejo ali pa se z njimi prepletejo v novo enoto.

Poglejmo primer ideje o pokopališčih, ki združujejo funkcijo pokopavanja s parkovno površino. Taka odločitev bistveno vpliva na zasnovo pokopališča (kadar načrtujemo novo), njegovo lokacijo, način delovanja (morebitno zaklepanje) in je odvisna še od velikega posega v vzorec družbe. Ker vemo, da pri nas pokopališče opravlja predvsem svojo osnovno funkcijo, moramo novo idejo cepiti s stvarnostjo. Povedati želim, da zgolj ideja ne zadostuje. Če imamo resen namen (11) ljudem ponuditi tako rešitev, moramo spoznati njene možnosti (anketna raziskava in primerjava s tujino, kjer je ideja že v praksi) in predvideti načine za njeno uresničenje.

Zelene površine v mestu delimo na javne in zasebne, ker jih to načeloma loči na površine, na katere seže vpliv načrtovalskih ukrepov, in na tiste, na katerih podobo ne moremo bistveno vplivati in ki ne predstavljajo kompleksne vrednosti večini mestnih prebivalcev.

Lahko uvedemo tudi sistem, ki omogoča zasebne vrtnarije, drevesnice, gozdove, parke in igrišča. V teh pri-

merih je potrebno jasno opredeliti možnost dostopa javnosti. Ves čas se tudi zavedajmo, da stimulacija količine in kvalitete zasebnih zelenih površin, pomembno vpliva na splošno mestno podobo in je pomembna tudi za meščane, ki jim ni dostopna.

Stanje na terenu

Za pripravo plana, potrebujemo tri vrste podatkov o stanju:

- fizični obseg in alokacija površin,
- kvaliteta površin, tudi tipologija,
- potenciali, ki obdelani predstavljajo osnovo nadaljnjim prizadevanjem.

Ti podatki so pomembno vezani še na vprašanje zadovoljivosti obstoječih površin. Ob ocenjevanju kvalitete si moramo postaviti kriterije ocenjevanja. Ti so lahko: kvaliteta rastlinskega materiala, uporabnost območja, izraženo zadovoljstvo občanov, razpoznavno opravljanje določene funkcije (členitev, zaščita) ali/in drugi.

Vse delo na analizi stanja mora biti usmerjeno tako, da zbiranje podatkov argumentira njihova nadaljnja uporaba. Na tem delu naj ponovno spomnim na neobhodnost koordinacije vseh del na področju mestnih zelenih površin. Tako si prihranimo večkratno delo in zvišujemo kvaliteto posameznih enot sistema (kvaliteta je v strokovni obravnavi zaupnega dela in povežljivosti v sistem).

Potrebe

Naslednji korak pri pripravi razvojnega koncepta predstavlja indentifikacija potreb. Posnetek stanja išče tudi možne lokacije za nove zelene površine. Nove površine so posledica direktno izraženih potreb prebivalcev in dejavnosti, ki se vežejo na javne zelene površine, deloma pa izhajajo iz konceptualne zasnove. Te zadnje je smiselno vezati na katero od prvih dveh skupin. Povezanost posameznih analitičnih faz se jasno vidi iz kratkega orisa postopka za evidentiranje potreb:

1. izvedemo analizo zatečenega stanja s ciljem evidentirati probleme, ki so rešljivi z zelenimi površinami ali na njih; pri tem delu ločimo že

obstoječe zelene površine in tiste, ki bi jih na novo vzpostavljali, nakar

2. ugotovimo razvojne potrebe dejavnosti, ki so vezane na javne zelene površine; z metodo intervjuja in pregleda vseh sodelavcev v zelenem sistemu poiščemo vse možne dejavnosti in njihove razvojne potrebe.

3. ugotovimo potrebe, navade, želje prebivalcev; s pomočjo urbanističnih kriterijev in poznavanja odnosa meščanov do zelenih površin pripravimo izhodišča za anketno raziskavo med prebivalci, v kateri ciljano ugotavljamo njihove navade, želje in potrebe.

Že opravljena strukturna analiza obstoječih zelenih površin nam skupaj z omenjenimi podatki omogoča pripravo konceptualnih različic, o katerih se potem odločajo odgovorni.

Norme

V iskanju racionalnega pripomočka za določitev potrebnih zelenih površin nam v urbanizmu pomagajo normativi. Vzpostavitev normativa kot elementa prisile in zagotovila, da bo doseženo neko spoznano kvaliteto stanje, ima omejen dolet. Uporabnost zelo niha glede na dejavnost in strukturo mesta in družbe.

Zagotovitev normativnih količin zelenih in rekreacijskih površin je dokazano manj pomembna kot primerna struktura mestnih zelenih površin. Prav tako šele določen način življenja in velikost mesta silita k nekaterim rabam in opredelita potrebo. Parkovno pokopališče postane takoj bolj sprejemljivo, če v gosto naseljeni soseski ali njeni bližini ni urejenih parkovnih površin, ali pa tudi, če je v bližini soseske že dalj časa in je samo po sebi zanimivo (12).

Gospodarska nuja, način življenja, pretrganje neposrednih stikov s podeželjem in pomen doma pridelane zdrave hrane ustvarjajo potrebo po vrtnarjenju v mestu.

Pri pripravi novega razvojnega načrta bi z opravljenimi analizami in

delujočim katastrom lahko pripravili vhodne podatke o količini površin. Še preden bi se zapletli v iskanje normativno potrebnih količin, je potrebna razprava o hierarhiji vrednosti posameznih pojavnih oblik. Ne moremo šteti v isto kategorijo parkovnih površin, vodnih ploskev, drevoredov in pokopališč. Potrebna je prilagoditev stvarni naravi pojava.

V naslednji fazi pogledamo, kaj nam omogočajo prostorske razmere in kakšne so izkazane potrebe. Normativni izračun pa služi predvsem kot kontrola, primerjava, ki se ji ne približujemo za vsako ceno.

V skrajni varianti to pomeni, da ob izkazanih potrebah lahko normativne vrednosti daleč presežemo ali pa se zanašamo na majhnost mesta in naravno zaledje ter se normativu še zdaleč ne približamo. V optimalnem poteku dela uporabimo normativ kot delovni pripomoček, ponekod kot argument, ponekod kot nadzor. V predelih, kjer identificiramo kritično pomanjkanje zelenih površin, to rešujemo s kar največjo strokovno ambicijo in uporabo moči (kvaliteta, alternativne rešitve, odkup zasebnih zemljišč) ne glede na to, da bomo še vedno ostali daleč za normirano vrednostjo.

Ne sledimo normativom tako, da bi pozabili na različne uporabne vrednosti posameznih zelenih površin ali vključevali mednje površine, ki nimajo tega značaja.

Sklepne misli

Razmišljanje o pripravi novega prostorskega plana za področje javnih zelenih površin se hote bolj ukvarja s tem, kako sistematično pristopiti k delu, kot s tem, kako naj bi tak koncept bil videti. Predstavlja raziskovalno fazo pripravljanih del.

Ljubljana do konca druge svetovne vojne ni imela izdelanega nikakršnega konceptualnega pristopa za reševanje urejanja javnih zelenih površin. Kljub temu je imela mnoge izmed takrat običajnih prvin javnega zelenja: sprehajališča, ozelenjene trge, kopališča, drsališča, drevorede, pa tudi mestno drevesnico. Prvi

predpisi za urejanje mesta so jasno govorili, da so namenjeni tudi uveljavljanju javnih interesov in s tem izpostavili potrebo po mestni lastnini zemljišč kot pogoju za javne ureditve.

V novejšem času je značilno, da v vseh povojnih letih mesto ni dobilo nobenega novega parka in da so se javne zelene površine vedno umikale drugim dejavnostim in ne obratno.

Na podlagi ocene prizadevanj iz preteklosti in predvsem znanih pomanjkljivosti veljavnega prostorskega načrta za mesto Ljubljana predlagam v nalogi dve stvari: pripravo sistema za urejanje problemov v zvezi z mestnimi zelenimi površinami in v okviru tega dolgoročno prostorsko zasnovo, ki jo imenujem koncept javnih zelenih površin.

Gre za morda trenutno neaktualno centralizacijo, ki pa je mišljena predvsem programsko, vsebinsko in ne izvedbeno. Problematika javnega zelenja je pestre narave in ni domena ene stroke ali ene mestne službe. Njena narava govori v prid temu, da se odgovorni in strokovno usposobljeni na neki točki združujejo in od tam razhajajo.

Zeleni sistem je kompleksna struktura, ki povezuje generalni načrt mestnih zelenih površin, koncept zelenih površin in za njegovo delovanje potrebne ukrepe in službe. Sistem predstavlja celostno ureditev področja zelenih površin na nivoju mesta in zagotavlja koordinirane akcije strokovnih služb in racionalno porabo sredstev in delovnih moči.

Koncept mestnih zelenih površin je po tem eden od delov zelenega sistema. Pripravljen naj bo tako, da bo hkrati usmerjal razvoj v zeleni smeri in se prilagajal novonastalim potrebam. Koncept je v sistemu tako načrtovalska kategorija z naslednjimi funkcijami:

- omogoča pregled nad strukturo zelenih površin, prikazuje povezanost in odvisnost zelenih površin,
- vzpostavlja zelene površine kot enakovreden segment prostorske rabe nasproti drugim delom mesta,

- omogoča širitev zelenega sistema v skladu s potrebami, razvojnimi trendi in obstoječimi problemi - rezervacija potencialnih razvojnih območij,
- izloča iz drugih rab posebna območja - zaščita naravne dediščine in posebnih krajinskih, ekoloških pojavov,
- predstavlja potrebno osnovo za ustvarjanje kvalitetnih razmer za delo in aktivno vodenje mestnih parkovnih služb.

Pripravljaj naj bi se skladno z načrtom razvoja mesta tako, da zelene površine dopolnjujejo mestno podobo in jo podpirajo, vendar dovolj samostojno, da bo zagotovljena potrebna avtonomnost prostorske prvine.

Predlagam pripravo koncepta z jasno strukturo javnih zelenih površin, ki bo opredeljena do operativnega nivoja. Govorim o dveh strukturah:

- o strukturi koncepta, kjer je pomembna opredelitev hierarhije delov koncepta. To pomeni, da se določijo zelene površine in ureditve, ki so nosilci zasnove koncepta in neobhodni členi strukture in tiste, ki jo podpirajo, ter tiste, ki jo dopolnjujejo.
- o strukturi zelenih površin, ki je pomembna v smislu zagotovitve potrebnih pojavnih oblik, ponudbe programov in ureditev, ki bodo zadovoljevale uporabnike od "mesta" do posameznika.

Glede na izkušnje iz preteklih dolgoročnih razvojnih načrtov, velja biti pri pripravi koncepta pozoren na:

1. zasledovanje stvarnih ciljev (programska, oblikovna in prostorska uravnoteženost z ekonomskimi možnostmi in razpoložljivim človeškim in družbenim potencialom),
2. celostno zasnovo planske sheme z operacionalizacijskim aparatom,
3. vprašanje meja (pomembna je meja mesta katerega oskrbuje koncept, in tudi določitev meja posameznih območij urejanja),
4. problem detajlnosti obdelave na nivoju planskega dokumenta (gre za problem programske in obli-

kovalske obdelave, ki bo zadostna za dosego zadanih ciljev),

5. zelene površine, ki jih ocenjujemo kot pomembne in jih lahko zagotovi samo velik proračun (na primer parki, zelenje v naseljih, mestotvorno zelenje, naravno zelenje mesta ali naravni pojavi v mestu),

6. razpoložnje meščanov (razmerje med željami in izraženimi interesi in pripravljenost na raznovrstne oblike sodelzbe za dosego le-teh).

Maja Simoneti, dipl. inž. kraj. arh., Ljubljanski urbanistični zavod

Opombe

- 1 Urejanje mestnega prostora: Javne zelene površine; naročnik: Mesto Ljubljana, Mestni komite za raziskovalno dejavnost; izvajalec: Maja Simoneti, Ljubljanski urbanistični zavod - poročilo, marec 1992.
- 2 Na primer savsko obrežje, področje Golovca ali Polhograjski dolomiti in Ljubljansko barje.
- 3 Parki in trgi, kot so Tivoli, Miklošičev park ali Kongresni trg.
- 4 V nalogi uporabljam od tega poglavja dalje izraz koncept zelenih površin za v planu uporabljen "sistem zelenih površin (zmogljiv parkovni sistem, ki bo ustvaril humano bivalno in delovno okolje)", ker sem izraz sistem uporabila kot krovni izraz za celotno področje urejanja mestnih zelenih površin.
- 5 GUP je bil glede tega učinkovitejši in je ugotovitev, da ima Ljubljana malo drevoredov, izpeljal v idejni koncept opremljanja vpadnic z bogatim zelenjem.
- 6 Ob PST-ju bi se lahko pojavile še kakšne ideje; na primer o vodnih poteh, ki bi povezoval večje zelene sisteme - od Bokalc mimo biotehničnega središča (botanični in živalski vrt, biološko središče) do Fužinskega gradu ali do manj uporabniško pa bolj mestotvorno naravnanih potez: ozelenitev ljubljanskih vpadnic.
- 7 Zanimivo: v popravljenem planu, na novih barvno tiskanih kartah Ljubljana 2000, poti ni več. Smo tako izgubili edini sistemski del celotnega koncepta zelenih površin?
- 8 GUP je kratica za generalni urbanistični plan mesta iz leta 1969.
- 9 Popolna definiranost vseh programov in rešitev njihovega oblikovanja.

¹⁰ Obdelava območja Malega grabna (vir: Maja Simoneti, PSP Mali Graben, 1989).

¹¹ Idejo o parkovnih pokopališčih lahko tudi zgolj izkoristimo za prikaz večje površine parkovnih površin, kot nam jo je dejansko uspelo zagotoviti.

¹² Dober tak primer je Savsko naselje v Ljubljani, kjer je sicer dovolj zelenih površin, ki pa jih zasedajo otroci in mladi. Mnogi starejši in miru željni prebivalci že danes uporabljajo pokopališče Žale kot sprehajališče.

Viri

Andrejka, R.: Kje so bili Zoisovi vrtovi?, Glasnik muzejskega društva za Slovenijo XV (1934), str. 107-117.

Bevc, Dejan, et. al.: Delovno gradivo za nalogo Parkovni gozdovi Ljubljane, LUZ, Ljubljana, oktober 1991.

Doležal, M.: Pregled zelenih površin in možnost njihove povezave v sistem na ožjem območju mesta Ljubljane, diplomska naloga, BF, Katedra za krajinsko arhitekturo, 1991.

Fabiani, Maks: O kulturi mest, Spisi 1895-1960, Založništvo tržaškega tiska, Trst 1988.

Gaberščik, Boris, et al.: Sistem enotnih kazalcev v SR Sloveniji v urbanističnih in krajinskih načrtih in prostorskih izvedbenih aktih, Ljubljana 1982.

Gantar, Pavle in Kos, Drago: Ljubljanski mestni park Tivoli, raziskovalno poročilo, Ljubljana 1990.

Home and neighbourhood - Guidelines for the planning of residential development, The Swedish national board of physical planning and building, 1975.

Jeglič, C.: Po zeleni Ljubljani, Arhitekt, 1952, št. 2.

Koncept zelenih površin mesta Ljubljana (seminar - letnik 1986), mentorja: Marušič, Ogrin, BF, Katedra za krajinsko arhitekturo, 1991.

Jernejec, Mitja: Stanovanjsko okolje - človek, njegovo okolje in potrebe, Raziskovalna skupnost Slovenije, LUZ, Ljubljana 1974.

Jernejec, Mitja in Ferluga, v: Stanovanjsko okolje in njegovi sestavni deli - standardi in norme - Združenje institucij UGLI in LUZ, Ljubljana 1976.

Korošec, Branko: Ljubljana skozi stoletja, Mladinska knjiga, Ljubljana 1991.

Marinček, D.: Tipologija javnega zelenja, raziskovalni program mestne raziskovalne skupnosti 1987-88, LUZ, Ljubljana 1988.

Mihelič, Breda: Urbanistični razvoj Ljubljane, Partizanska knjiga, Ljubljana 1983.

Mihelič, Breda: Razvoj Ljubljanske mestne forme, raziskovalna naloga, LUZ, Ljubljana 1982.

Mlinar, Zdravko: Namembnost in izraba zelenih površin v Ljubljani, anketna raziskava, Ljubljana 1972.

Mušič, Vladimir, et al.: Polazne osnove za pristup problematiki kriterijuma i normativa u oblasti urbanizma i prostornog uređenja, UI SRS, Ljubljana, julij 1977.

Ogorelec, Breda: Zgodovina predpisov na Slovenskem, Urbani izziv, 1991, št. 18.

Okolje, Leksikon Cankarjeve založbe, CZ, Ljubljana 1982.

Polič, Marko: Ekopsihološka raziskava življenja v mestu, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana 1984.

Razmišljanja o Ljubljani - Ob anketi o razvoju Ljubljane, Izvršni svet mesta Ljubljane, Ljubljana 1991.

Simoneti, Maja: PSP Mali Graben - Strokovne podlage, LUZ, februar 1989.

Šarec, Lučka, et al.: Urbanistični kriteriji za urejanje prostora v SRS - I. faza, UI SRS, Ljubljana, december 1977.

Šarec, Lučka, et al.: Urbanistični kriteriji za urejanje prostora v SRS - II. faza, UI SRS, Ljubljana, december 1978.

Švara, S.: Pregled opravljenih raziskav Slovensko javno mnenje od leta 1968 do leta 1990, Ljubljana 1990.

Zupančič, M.: O Ureditvi Ljubljanskega središča, Arhitekt, 1952, št. 3.

Dolgoročni plan občin in mesta Ljubljane za obdobje 1986-2000, UL SRS št. 11, marec 1986.

Dolgoročni plan občin in mesta Ljubljane za obdobje 1986-2000, Kartografski del, Zelena karta, arhiv LUZ.

Spremembe in dopolnitve dolgoročnega plana občin in mesta Ljubljane za obdobje 1986-2000, UL RS št. 23, november 1991.

Generalni plan urbanističnega razvoja Ljubljane - Osnutek za javno razpravo, Ljubljanski urbanistični zavod, Ljubljana, maj 1965.

Ljubljana 2000 - Urbanistični načrt Ljubljane, Delegatsko gradivo, Skupščina mesta Ljubljane, Miklavčič, B., et al., Ljubljana, marec 1982.